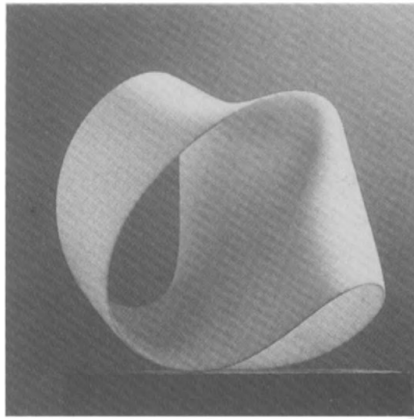

Thans bepaalt dit staaltje van visionaire Land-Art het aanzien van een heel plein.

Het boek dat Jan Dries over zijn werk uitgeeft, eindigt met de wordingsgeschiedenis van dit grootse project. Al bladerend kan men moeiteloos vaststellen hoe de ontwikkelingen in elkaar schakelen, hoe iedere gedachte een aangepaste concretisering kent. Wanneer Karel Geirlandt in de inleiding spreekt van een „introverte kunst, een kunst van geslotenheid en van zelfinkeer”, synthetiseert hij Jan Dries trefend op inhoudelijk vlak. Het is de roeping van de kunstenaar, om „zelfinkeer” naar buiten te brengen, communicatief, als een „taal”. Het is zijn taak (of zijn lot) om beeldend gestalte te geven aan zijn „geslotenheid”, aan zijn overpeinzingen en denkbeelden.

Het boek *Jan Dries* (Uitgeverij Van Spijk B.V. Venlo) telt 160 pagina's. Na de inleiding van K.J. Geirlandt is Jan Dries zelf aan het woord. Een evocatieve afwisseling van tekst en beeld verbindt meteen tijd en ruimte. In zijn kosmische visie worden tegenstellingen opgeheven, grenzen verlegd, en een totale, oeverloze aanvoeling beschreven. Maar dit is de grote moeilijkheid: abstract denken is ijl en algemeen; materiële concretisering echter vergt een beperking. „Het beeld van de geest dat in de mens huist, die 'werkelijkheid', hoe kan men die tastbaar maken? Wat voor soort vraag kan het zijn, en hoe ziet het antwoord er uit?” Jan Dries beseft het dilemma. De beelden die hij zo feilloos marmerglad en zuiver schept, bezitten geen duidelijke oriëntering, bestaan uit meerdere aslijnen, vertonen zowel een binnen- als een buitenkant, zijn wentelbaar en omkeerbaar. Hij gebruikt de abstractie omdat het niet anders kan, omdat alleen in de eenvoud van vorm, de totaliteit van de ervaring begrepen kan worden. „Mijn onderwerp is dus vrij simpel - stelt hij - en het is dan ook de natuurlijkste zaak van de wereld het zo te bezien. Vele mensen beleven al die dingen

Jan Dries, „Vol-ledig”, 1973.

ook, maar zijn er zich in die mate niet van bewust, omdat het in de natuur allemaal zo vanzelfsprekend lijkt te zijn. Waarom zou men zich afvragen waar de essentie zit?”

Die essentie nader trachten te omschrijven, is de functie van een publikatie. Het sculpturale oeuvre zelf is er, en geeft zijn opgekropte inhoud in eeuwigdurende frequenties prijs. Woorden en foto's kunnen verhelderend werken. Het boek van Jan Dries zal niet alleen een sleutel tot zijn kunst bieden, maar tevens als documentair naslagwerk goede diensten bewijzen. De esthetische verzorging krijgt men er als toegevoegd bij.

Esthetica is voor Jan Dries overigens geen negatieve term. Hij is geen expressionist, die zijn gevoelsleven met alle middelen wil uitschreeuwen. Hij is een idealist, iemand die de werkelijkheid - en de lelijkheid - sublimmeert. „Orde scheppen in een chaotisch bestaan” noemt hij het ergens, waarmee hij zichzelf duidelijk profileert. Een dergelijke uitspraak wordt, zeker voor een beeldhouwer, zwaar van betekenis. Het „gevecht met de materie” is hier immers zeer reëel. De rudimentaire natuur dient gevormd en gepolijst. De natuur wordt begrepen en gerespecteerd, en bovendien verrijkt met een menselijke inhoud. Het alomvattende wereldbeeld, zoals Jan Dries dat ervaart, dient in een zo veel mogelijk omvattende vorm te worden gegoten. De boekvorm betekent dus een logische aanvul-

ling bij het stenen en bronzen oeuvre.

Marc Bourgeois

Jan Dries, Van Spijk b.v., Venlo, 1986, 160 p.

J. Murray: Vlaanderen en Engeland

Is Daniël Defoe zijn model voor *Moll Flanders* gaan zoeken bij de bereidwillige „Flemish frows” op wie de politie al jacht maakte ten tijde van Hendrik VII? Bleef dezelfde auteur blind voor het talent van de inwijkelingen toen hij zijn land betitelde als het eeuwig toevluchtsoord van de vagebond? Of luistert zijn bedenking naar de vreemdelingenhaat van zijn landgenoten? Het monumentale boek van de Amerikaanse historicus John Joseph Murray (°1915) over de invloed van de Lage Landen op Engeland ten tijde van de Tudors en de Stuarts roept veel van dat soort vragen op. Het zijn slechts luchtballen op het enorme magma. De uitgever heeft het werk uitgebracht als tweede band in zijn reeks *Flandria extra muros* onder de voor zichzelf sprekende titel *Vlaanderen en Engeland*. Vlaanderen, hoe veelnamig ook, is echter nooit synoniem geweest voor Lage Landen, en men doet het Noorden onrecht aan door het hier een titel op te dringen waarin het Zuiden staat als „pars pro toto”. De Nederlanden zijn trouwens in de besproken periode nog zo innig met elkaar verstrengeld dat nauwelijks grenzen te trekken vallen tussen de diverse gebieden die de „dramatis personae” voor het boek geleverd hebben, te beginnen met Erasmus.

J.J. Murray behandelt de twee ongeveer moeilijkste eeuwen uit onze geschiedenis. Het begin valt nagenoeg samen met de verdwijning van Bourgondië. Wanneer aan het eind van het tijdvak (1714) in Engeland een nieuw vorstenhuis aantreedt, is de Vrede van Münster sinds lang met Nederlands glorie bezegeld en is het Zuiden tussen de afmatende schermutselingen door teruggevallen op de onzekerheid van weer een andere Filips. Tus-

sen eindpunt en begin ligt een zee van gebeurtenissen. Terwijl het humanisme de traditionalistische denktrant almaar belachelijker had gemaakt, hadden hervormingsgezinde stromingen duidelijk nooit hun weg kunnen vinden in de stugge beddingen die Habsburg had geërfd of zelf gegraven. Niettemin leverde de Reformatie nog iets anders op dan bloed en tranen. Als in 1614 het ergste misschien achter de rug is, toont ene Leonard Busher, zelf banneling, zich verbluft over de tolerantie van de Hollandse prins en edelen. „In geloofskwesties”, schrijft hij, „leiden geweld, zwaard en galg alleen maar tot bloedvergieten zonder veel mensen van het ene geloof tot het andere te brengen”. Verdraagzaamheid de vrucht van bittere berusting?

Murrays boek is duidelijk een schot in de roos van de actuele belangstelling voor alles wat zich in de 16e en 17e eeuw in de Nederlanden heeft afgespeeld. Een aantal herdenkingsdata hebben de studie de jongste jaren extra geprikkeld, o.a. wat betreft de uitwijking op grond van geloofsovertuiging. Onderzoek, zoals dat van dr. J. Briels, heeft voor sprekende cijfers gezorgd. Dank zij Murray ondergaat deze leesgevoeligheid nu een aanzienlijke schaalvergroting. Bij de migraties binnen de Nederlanden voegt hij immers de uittocht naar Engeland, met al zijn varianten, vanaf de vlucht uit lijfsbehoud tot en met het triomfantelijk inhalen van een gevierd artiest. De kwaliteit van de invloed die van al deze inwijkelingen is uitgegaan, staat verzinnebeeld in de hoofdletter waarmee de auteur het hele boek door het woord *Vreemdelingen* is blijven schrijven. Elf hoofdstukken van samen vierhonderd bladzijden lang bouwt Murray het gedetailleerde beeld op van hun fantastische inbreng. De eerste bladzijden zijn nog maar een verkenning, met Engelsen die vluchtelingen aantrekken „in de hoop barmhartigheid te combineren met winst”, wat Schaarbeekse toe-

standen oplevert en elders, zoals in Sandwich, met een zodanige concentratie van inwijkelingen dat het kwijnende stadje in enkele jaren tijd gaat bruisen van Vlaamse bedrijvigheid. Wie niet enigszins vertrouwd is met de geschiedenis van Engeland, ondervindt aanvankelijk wat moeite om het overvloedige materiaal te situeren. De mooie portretgalerij van de Engelse vorsten vooraan in het boek, biedt hem daartoe geen steun. Maar vanaf het tweede hoofdstuk komt er meer tekening. Murray bespreekt daarin, en ook in de volgende twee, de godsdienstige ontwikkeling in al haar complexiteit: de eerste Engelse bijbelvertalingen waarmee de tegenstanders elkaar om de oren slaan, de vluchtelingenkerken die fungeren als calvinistisch paard van Troje binnen de Engelse staatskerk, de versnippering van het gedachtengoed over diverse sekten, de wisselwerking met vooral Noord-Nederland. In de hoofdstukken V, VI en VII worden totaal andere invloeden besproken, nl. op het gebied van land- en tuinbouw, veeteelt, nijverheid, economie en financiën, wetenschap en techniek. Opnieuw ontstaat hier een ongewoon boeiend panorama met overvloedig veel feitenmateriaal waarin men gretig en af en toe verbluft onderduikt. De laatste vier hoofdstukken handelen over de inwijkelingen en het kunst- en geestesleven. Boekdrukkunst, taal, wetenschap, literatuur, muziek en beeldende kunst leveren een waar pantheon op van Nederlandse groten. De elf hoofdstukken die boekdelen op zichzelf vormen en die doorgaans van passende illustraties zijn voorzien, vormen aldus een indrukwekkend encyclopedisch werk met maar weinig overlappingsen. Enkele drukfouten moeten we maar vergeten; het geboortjaar van Anton van Dyck (1599, en niet 1559) is er daar éénje van.

J.J. Murray signaleert geregeld aspecten waarvan naar hij meent het onderzoek nog niet ver genoeg gevorderd is, o.m. dat

van de specifiek Hollandse invloed op het religieuze denken in de Commonwealth, of dat van de Europese vertelkunst die in de oorspronkelijke taal of in vertaling vanuit de Lage Landen de Engelse literatuur heeft getekend. Materie voor een totaal ander boek zou de invloed zijn die Engeland op zijn beurt heeft uitgeoefend op de Lage Landen. Dit wil ik met nadruk stellen om enigszins de triomfalistische indruk te relativiseren die de lectuur van Murrays boek gewekt zou kunnen hebben. Anders zou een minder kritisch lezer kunnen denken dat een Engelse dandy vóór 1550, toen de overzeese mode zijn eiland bereikte, er ongeveer naakt bijgelopen heeft, of dat de Britse koe stond te verhongeren op haar weide zolang zij geen Nederlands gras had geproefd.

Gaby Gyselen

J.J. MURRAY, *Vlaanderen en Engeland. De invloed van de Lage Landen op Engeland ten tijde van de Tudors en de Stuarts*, Mercatorfonds, Antwerpen, 400 p.

THEATER

Prijzen voor drie danskunstenaars

De Vereniging van Schouwburg- en Concertgebouwdirecties in Nederland reikt jaarlijks prijzen uit aan de theaterkunstenaars die de meest opmerkelijke prestaties hebben geleverd. Voor het jaar 1986 is aan Nacho Duato van het Nederlands Dans Theater de Gouden Theaterdansprijs toegekend. De Zilveren Theaterdansprijs is uitgereikt aan danser Meir Germanovitch Knopper, het afgelopen jaar verbonden aan de Nieuwe Dansgroep en aan Reflex. Toer van Schayk van Het Nationale Ballet heeft de Nederlandse Choreografieprijs ontvangen.

De 50-jarige Toer van Schayk werkt als choreograaf en ontwerper bij Het Nationale Ballet. Hij heeft in 1971 zijn choreografisch debuut gemaakt met *Onvoltooid verleden tijd* (op aandringen van Rudi van Dantzig). De Choreografieprijs krijgt hij voor *7e Symfonie*, zijn éenentwintigste

werk voor Het Nationale Ballet en volgens het juryrapport verrassend onder meer gezien de doorvloeiende en onstuimige bewegingsstromen, als een dynamisch blijk van vitaliteit en vertrouwen.

Doorslaggevend voor de bekroning is geweest dat Toer van Schayk met zijn *7e Symfonie* niet alleen een choreografie heeft gemaakt die zich als creatie handhaaft naast Beethovens compositie, maar aan die muziek zelfs een nieuwe dimensie geeft, als een ware apotheose van de dans.

In de foyer van het Amsterdamse Muziektheater werd een tentoonstelling gewijd aan Toer van Schayk, als ontwerper en choreograaf. Foto's gaven een overzicht van zijn choreografisch oeuvre, maar bovenal was er op uitgebreide schaal aandacht besteed aan de ontwerpen van decors en kostuums, die hij de afgelopen dertig jaar heeft gemaakt, onder meer voor Rudi van Dantzig en voor al zijn eigen balletten.

Meir Germanovitch Knopper, winnaar van de Zilveren Theaterdansprijs, is afkomstig uit Israël. Deze 27-jarige danser heeft zich in één enkel seizoen geprofileerd in het Nederlandse moderne danscircuit. Vooral in de choreografie *Wind Devil* van Nina Wiener, uitgebracht bij de Nieuwe Dansgroep, heeft hij een indrukwekkende prestatie geleverd.

Meir wordt niet alleen geprezen omdat hij voldoet aan de technische eisen die dit ballet stelt, met veel vloeiende patronen en dynamisch energiegebruik, maar ook voor zijn demonstratie van dramatische vitaliteit. Zijn danskunst kenmerkt zich in het algemeen door veerkracht en souplesse, waarvan hij op overtuigende wijze blijk heeft gegeven bij zowel de Nieuwe Dansgroep als bij Reflex.

Gouden prijswinnaar Nacho Duato, afkomstig uit Spanje, is al vanaf zijn engagement in 1981 bij het Nederlands Dans Theater opgevallen door zijn indringende theaterpersoonlijkheid. Met zijn trefzekere en geladen stijl geeft hij

elke bewegingsfrase een eigen impuls. Daarbij worden de opvallend fraaie lijnen die hij in zijn dans laat zien, geschraagd door een soepele, aards en sensueel overkomende motoriek.

De 30-jarige Nacho Duato heeft zich bij het Nederlands Dans Theater als een „primus inter pares” geprofileerd, die een omringend ensemble kan meeslepen in zijn vitale gedrevenheid.

Het afgelopen jaar is dat te zien geweest in *Ballet Scenes* van Hans van Manen en in verscheidene choreografieën van Jiri Kylian, *Soldatenmis*, *Stamping Ground*, *l'Enfant et les Sortilèges*, *Psalmensymfonie*, *Lieder eines fahrenden Gesellen*, *Svadebka*, *Overgrown Path* en *Forgotten Land*. Jiri Kylian heeft het afgelopen jaar Nacho Duato's specifieke en veelzijdige danspersoonlijkheid heel nadrukkelijk benut voor de subliem vertolkte hoofdrol in *l'Histoire du Soldat*.

Nacho Duato is niet alleen als danser verbonden aan het Nederlands Dans Theater. Als choreograaf maakt hij daar sinds 1983 ook choreografieën: *Jardi Tangat*, *Danza Y Rito*, *Converge*, *Uccelli*, *Synaphai* en *Dreams of Ether*. Voor het komend Holland Festival werkt hij aan een ballet op de *Boléro* van Maurice Ravel.

De NOS-televisie zond op 1 april 1987 een documentaire uit over Nacho Duato. In dat televisie-portret werd onder meer een complete registratie uitgezonden van zijn eerste ballet *Jardi Tancat*, waarmee hij in 1984 de eerste prijs heeft gewonnen op het Internationale Zomerconcorso in Keulen.

Jan Baart

Driemaal Shakespeare

Twee feeksen: traditie en avontuur

Het is geen toeval, dat *De Getemde Feeks* een van Shakespeares populairste stukken is, vooral buiten Engeland. De strijd tussen man en vrouw is natuurlijk een eeuwig thema, maar bovendien bevat deze komedie tal van theatrale hoogstandjes,